

## Нефритената колекция

В много от раннонеолитните селища на Балканите се срещат нефритови находки, предимно брадвички и теслички и по-рядко амулети и украшения. С по-малка интензивност нефритът се използва до края на енеолита, т.е. VI и V хил. пр. хр., когато изчезва от Балканите чак до съвременността.

Доскоро липсата на коренни находища на нефрит правеше геолозите скептични по отношение на определението на находките. Нефритът и жадеитът са метаморфни скали с различен химичен състав, но с близки физически свойства и външен вид. На практика често е изключително трудно отличаването им един от друг с невъоръжено око, да не говорим пък за неспециалист. Затова доскоро в литературата находките от нефрит бяха публикувани като жадеитени или greenstone и по публикации е трудно да се разбере къде всъщност има нефритени предмети.

И така докато в Гълъбник не беше открит уникален нефритен жезъл. Въпреки недоверието си геолозите бяха принудени да се съгласят и табуто върху нефрита падна.

Нефрит се нарича хидратният силикат на калция, магнезия и желязото, който

най-често се среща в горско- и маслинозелено в различни нюанси на сиво-зелено, с жълтеникав оттенък, също така бял, сив, черен, кафяв, жълт, бежов. В нашата колекция се срещат повечето нюанси, дори доскоро смятахме, че притежаваме тесла от бял нефрит. След анализ с Раманова спектроскопия се оказа, че това е много редкият омфацит.

В Гълъбник са открити 12 цели и 2 фрагментирани теслички и една брадва. Като се има предвид редкостта на материала, както и размера на тесличките, се предполага, че те имат култово значение, вероятно носени в муски или нещо подобно. Детайлното разглеждане на работната им част обаче ни показва, че тези миниатюри са били активно използвани.

Нефритът е най-жилавият естествен материал, познат на човека. За разтрошаването на гранита е достатъчно налягане от 1 до 2,5 тона на квадратен

сантиметър, докато за нефрита са необходими 5 до 7. Очевидно тези му свойства са познати от неолита и хората са ги използвали. Но как – все още само предполагаме.

Обработка чрез отчупване на парченца с удари както при кремъка и обсидиана е била невъзможна. Единственото логично обяснение, предвид изключителната якост на материала е обработка чрез изтъркване с абразив. Като абразив по всяка вероятност е използван кварцов пясък (твърдост по Моос 7). Също така е възможно за първоначалното разцепване на камъните да е използван огън.

Жезълът е уникално изделие от първата половина на VI хил. Досега няма паралели, както по отношение на суровината, така и по отношение на формата, дизайна и съвършенството на изработката. Той просветлява в светлозелено единствено в предната си изтънена част, а в останалата си част е тъмнозелен в различни нюанси. В долната му част, вероятно по пукнатина е отчупено парче с размери 5x1 см и ръбовете са загладени. И на гърба му личи икономичното отношение към материала.

Нашата колекция от нефритени находки е най-голямата известна на Балканите и не е изключено селищната могила в Гълъбник да е дължала богатството си именно на нефрита.

Сега най-големият въпрос е откъде неолитните хора са добивали суровината при положение, че в познатия им свят (от Анатолия до Източна Унгария) нефрит няма. Възможно е неолитните хора да са изчерпали находищата или някакъв катаклизъм да ги е затрупал.

Във всеки случай вече и геолозите работят много активно, особено Руслан Костов, а публикуването на микроскопските и ренгеновите снимки, както и химическите анализи на фрагментираните находки убедиха и най-недоверчивите в съществуването на „нефритена култура” на Балканите 3000 години преди Китай.

*Анета Бакъмска*



